

1957

84

7-68

2003

2003

84-3

7-68

ԱՆՓՈՆՍ ԿՕԴԷ

I.

ՊԵՊԻ ԶՈՐԻՆ

II.

ՎԵՐԱՊԵՏՈՒԵԼԻ ՀԱՅՐ
ԳՕՇԷՐԻ ՅԲԻՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՆՑ ԿՐԱՆՍԵՐԿՆՑ

Կ. Վ. Ա. Ր. Ժ. Ա. Պ. Ե. Տ. Ե. Ա. Ն.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Վրաց Հրատարակչական Ընկերության

1900.

149.

84-
7-68

ԱԼՓՕՆՍ ԴՕԴԷ

2085

113

I.

Պ Ա Պ Ի Զ Ո Ր Ի Ն



127
100

Վ.ԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՀԱՅՐ ԳՕՇԷՐԻ ՑՔԻՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ՖԱՆԱՍԵՐԻՆԻՑ

Կ. Վ.ԵՐԺԵՊԵՏԵԸՆ.



Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Վրաց Հրատարակչական Հնկերություն:
Тип. Груз. Изд. Т—ва, Б.-Ванская ул.

2011

31050-42

Дозволено Цензурою, 4 марта 1900 г. Тифлисъ.

14180-58 9-

Արժանապատիւ հայր

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԻՍ

Տ. Սահակ քաջանայ Սահակեանցին

ԱՄԵՆԱԽՈՆԱՐՀ ՆՈՒԷՐ,

Ի ՆՁԸՆ ՈՐԴԻՆԿԸՆ ՏԱՐԴԵՆՆԸՆ:

Կ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ,

21

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՄԱՐԿԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ

2. ՄԱՐԿԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՄԱՐԿԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՄԱՐԿԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

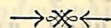
ՄԱՐԿԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

1.

ՊԵՊԻ ԶՈՐԻՆ

Պ Ա Պ Ի Զ Ո Ր Ի Ն*)



Բոլոր գեղեցիկ ասացուածներից, առածներից կամ առակներից, որոնցով մեր Պրովանսի գիւղացիները զարդարում են իրանց խօսակցութիւնը, ես չգիտեմ մի ուրիշ աւելի նկարագեղն և աւելի հիանալին քան հետևեալը: Տասնևհինգ մղոն հեռաւորութեամբ իմ ջրաղացի շուրջը, երբ խօսում են մի ոխակալ և վրէժխնդիր մարդու մասին, ասում են. «Այդ մարդը, զգոյշ եղէք... դա պապի ջորունման է, որ իւր աքացին եօթ տարի մտքումն է պահում»:

Ես երկար ժամանակ հետամուտ եմ եղել, թէ այս առածը որտեղից կարող էր առաջ գալ, թէ ինչ բան էր այս պապի ջորին և այս եօթ տարի մտքում պահուած աքացին: Այդ մասին ինձ ոչ ոք տեղեկութիւն չկարողացաւ տալ, ո՛չ նոյն-իսկ Փրանսէ Մամային, իմ սրինգ ածողը, որ իւր գաւառի աւանդութիւնները հինգ մատի պէս գիտէր: Փրանսէն ինձ նման կարծում է, որ դրա մասին

*) Նամակներ իմ ջրաղացից:

մի որևէ հին, Աւինիօնի երկրի ժամանակագրութիւն կայ, բայց դրա մասին միայն առակօրէն է լսել... «Դուք այս միմիայն ձպուռների գրադարանում կրգտնէք», ինչ ասաց ծեր սրնգահարը՝ ծիծաղելով: Այս միտքն ինչ հաւանական թուաց, և որովհետեւ ձպուռների գրադարանը իմ դրան մօտն է գտնուում՝ գնացի ութ օր այնտեղ փակւեցի:

Դա մի սքանչելի գրադարան է, հիանալի կերպով կառուցուած, գիշեր և ցերեկ բաց բանաստեղծների համար, ուր ծառայում են փոքրիկ ձնդահար գրադարանապետներ, որ միշտ նուագում են: Ես այնտեղ անցկացրի մի քանի քաղցր օրեր, մի շաբաթուայ խուզարկութիւնից յետոյ — մէջքիս վրայ պարկած — վերջապէս գտայ այն, ինչ որ ցանկանում էի, այսինքն իմ ջորու և եօթ տարի մտքում պահուած այն համբաւաւոր աքացու պատմութիւնը: Պատմութիւնը գեղեցիկ է թէև մի քիչ անպաճոյճ, և ես կփորձեմ պատմել ձեզ այնպէս, ինչպէս ես երէկ առաւօտ կարգացի հնութեան գոյն կրող մի ձեռագրի մէջ, որից չոր յուսամի (Լաւանդայ) մի լաւ հոտ էր բուրում և իբրև նշան ունէր Միաճնի պատկերներ:

Ով պապերի ժամանակուայ Աւինիօնը չէ տեսել, նա ոչինչ չէ տեսել: Զուարթութեան, կեանքի, կենդանութեան, տօների շքեղութեան վերաբերու-

թեամբ, երբէք նրա նման քաղաք չէ եղել: Այնտեղ կարելի էր տեսնել առաւօտից մինչև երեկոյ թափօրներ, ուխտաւորների խմբեր, ծաղիկներով և գորգերով ծածկուած փողոցներ, կարգինալների Ռօնի վրայով ժամանելը, հողմածածան դրօշակներ, դրօշակազարդ նաւեր, հրապարակի վրայ լստիներէն երգող պապի զինուորներին, ողորմութիւն հաւաքող եղբայրների կոչնակներ, յետոյ, վերևից դէպի վայր տներ, որ խռնուում էին պապական մեծ պալատի շուրջը, ինչպէս մեղուները փեթակի շուրջը: Մարդու աւանջն էին խլացնում ժանեկագործների թրխկթրխկոցը, մաքուկի գնալ գալը՝ շուրջառի ոսկին հիւսելիս, բաժկաման քանդակողների փոքրիկ մուրճերի ձայնը, վնագործի դաշնակներ յարդարելու հնչիւնները, ոստանայնկուհիների օրհներգները, դրանցից աւելի բարձր հնչում էին զանգակները և մի քանի թմբուկների անընդհատ թնդոցը, որ որոտում էին կամրջի կողմից: Որովհետև երբ մեր ժողովուրդը գոհ է պէտք է պարէ, պէտք է որ պարէ, և որովհետև այդ ժամանակ քաղաքի փողոցները Փարանգօլի (մի տեսակ պար) համար շատ նեղ էին, թմբկահարներ և սրինգ ածողներ կանգնում էին Աւինիօնի կամրջի վրայ, Ռօնի զով քամու գիմաց, և գիշեր ցերեկ մարդիկ այնտեղ պարում էին ու պարում... Ո՛հ, երջանիկ ժամանակը, երջանիկ քաղաքը: Բուժ գէնքեր, պետական բան-

դեր, ուր գինի էին պահում զովացնելու համար: Ոչ երբէք սով, ոչ երբէք պատերազմ: Ահա ինչպէս Վենաքեան կոմսութեան պապերը գիտէին կառավարել իրենց ժողովուրդը, ահա թէ ինչու համար ժողովուրդն այնքան ափսոսում է նրանց:

Սակայն մի պապ կար, մի բարի ծերուկ, որին Բօնիֆաս էին անուանում... Ո՛հ, դրա համար Աւինիօնում ճիշտ արտասուքներ թափուեցին, երբ մեռաւ: Նա այնքան սիրելի իշխան էր, այնքան շնորհալի, այնքան սիրուն ժպտում էր մարդուս երեսին իւր ջորու բարցրութիւնից, և երբ մէկն անցնում էր նրա մօտով—լինէր դա մի խեղճ ներկարար կամ քաղաքի մեծ դատաւոր—նա նրան տալիս էր իւր օրհնութիւնը մեծ քաղաքավարութեամբ:

Ճիշտ Իվլտօտի¹⁾ մի պապ, բայց Պրովանսի Իվլտօտի, իւր յատուկ նուրբ ժպիտով, մարիմիտտի (marjolaine) մի ցղօտ գտակի վրայ և ոչ մի Յովհաննա: Այս բարի հօր միակ Յովհաննան, եթէ իրբէք դա գոյութիւն ունէր, այգին էր, մի փոքրիկ այգի, որ ինքն անձամբ էր տնկել Աւինիօնից երեք մղոն հեռու, Շատօնէօֆի մրտենիների մէջ:

¹⁾ Մի նմանութիւն է Բէռանժէի (roid'yvetot) Իվլտօտի թագաւոր բանաստեղծութեան հետ:

Ամէն կիւրակի, երեկոյեան ժամերգութիւնից յետոյ այս պատկառելի մարդը գնում էր իւր այգի սիրելուն պաշտելու. և երբ այնտեղ վերը նստած էր լինում գեղեցիկ արևի դիմաց, իւր ջորին մօտը, կարգինալներով շրջապատուած, որոնք փռւում էին ծառերի կոճղերի մօտ, այն ժամանակ բաց էր անել տալիս իւր այգու գինու մի շիշ—այս սուտակի գունով գեղեցիկ գինին, որ այդ ժամանակից սկսած կոչւում է նոր-դղեկի-պապերի գինի—կում կում ճաշակում էր այդ, նայելով իւր այգուն: Ապա, շիշը դատարկելուց յետոյ, մութն ընկնելիս, նա ամբողջ միաբանական խումբն յետևը ձգած մտնում էր քաղաք, և երբ անցնում էր Աւինիօնի կամրջով, թմբուկների և ֆարանգօլների միջով, նրա ջորին երաժշտութեան ընթացքին յարմարուելով՝ ուտիւններ էր գործում, մինչդեռ ինքն իւր գտակով պարի չափն էր խփում, որից խիստ գայթակղում էին կարդինալները, բայց բոլոր ժողովուրդն ասում էր, «Ո՛հ, ի՛նչ բարի իշխան, ո՛հ, ի՛նչ քաջ պապ»:

Շատօնէօֆ այգուց յետոյ, աշխարհումս պապի ամենասիրելի բանը իւր ջորին էր: Այս բարեմիտ մարդը խենթանում էր անասունի վրայ: Ամեն երեկոյ, անկողին մտնելուց առաջ գնում էր տեսնելու, թէ նրա ախոռը լաւ փակուած էր, թէ նրա մսրում պակաս բան չկա՞ր, և երբէք սե-

ղանից չէր վեր կենում առանց իւր աչքի առաջ պատրաստել տալու մի սկահակ գինի ֆրանսիական ձևով, առատ անուշահոտութիւններով և շաքարով, որ հակառակ իւր կարգինալների նկատողութիւններին ինքն անձամբ էր տանում նրան: Պէտք է ասել, որ կենդանին արժէր այդ նեղութեան: Դա մի գեղեցիկ ջորի էր, սև, կարմիր բծերով, ոտքերն՝ ամուր, մազերը՝ փայլուն, գաւակը լիքը և լայն—հպարտ էր բռնում իւր փոքր չոր գլուխը, ամբողջովին զարդարուած գլխանոցի ծոպերով, հանգուցներով, արծաթեայ բոժոժներով, ժապաւէնի փնջիկներով, հրեշտակի պէս քաղցրադէմ էր, աչքերը աննենգ և երկու մշտատատան, երկար ականջներով, որ նրան բարի երեխայի կերպարանք էին տալիս... Ամբողջ Աւինիօնը նրան յարգում էր, և երբ փողոցներով գնում էր, քնքշութիւն չէր մնում, որ նրան ցոյց չտային, որովհետև ամենքը գիտէին, որ այդ էր արքունիքում պատիւ գտնելու ամենաապահով միջոցը, և որ պապի ջորին իւր անմեղ դէմքով շատերին բախտաւորեցրել է, դրան ապացոյց էր Տիստէ Վէդէն և իւր սքանչելի արկածը:

Այս Տիստէ Վէդէն, իսկապէս լիբր լակոտին մէկն էր, որին իւր հայրը Դիւի Վէդէն, ոսկու քանդակագործը, ստիպուած էր եղել տնից քըշելու, որովհետև չէր ուզում ոչինչ անել և գլխից

հանում էր աշակերտներին: Եւթ ամիս շարունակ նրան կարելի էր տեսնել քարշ գալիս ամենուրեք Աւինիօնում, բայց զխաւորապէս պապի ասան կողմերում, որովհետև երկար ժամանակից ի վեր անամօթի միտքը պապի ջորու վրայ էր, և դուք կրտէսնէք, որ այդ մի խորամանկութիւն էր... Մի օր, երբ Նորին Սրբութիւնը իւր անասունի հետ պատնէշների տակ, մեն մենակ զբօսնում էր, ահալուսիկ իմ Տէստէն նրան է մօտենում և հիացած դէմքով, ձեռքերը միմեանց կցած ասում է, «Ո՛հ, Աստուած իմ, Վէհ սուրբ հայր, այդ ինչ լաւ ջորի ունէք դուք... Թո՛ղ տուէք ինձ, մի քիչ նրան նայեմ... Ո՛հ, իմ պապ, գեղեցիկ ջորին... Գերմանիայի կայսրը մի այգալիսին չունի»—Եւ փաղաքշում էր նրան, և նրա հետ այնպէս քաղցրութեամբ էր խօսում, ինչպէս մի օրիորդի հետ, «Եկէք այստեղ, իմ գոհարս, իմ գանձս, իմ ընտիր մարգարիտս...»: Եւ բարի պապը յուզված ասում էր ինքն իրան. «Ինչ լաւ, բարի տղայ է... Ի՛նչպէս լաւ է վարում իմ ջորու հետ»: Եւ յետոյ, հետևեալ օրը գիտէ՞ք ինչ պատահեց: Տէստէ Վէտէն իւր հին, դեղին բաճկոնը փոխեց մի գեղեցիկ, ծոպաւոր, քահանայական շապիկի հետ, մի մանիշակագոյն մետաքսից վերարկու, օղակաւոր կօշիկներ հագաւ և մտաւ պապի վեհարանը, ուր իրանից առաջ ազնուականների օրդիններից և կար-

գինալները եղբոր որդիները ի զատ, երբէք ոչոք չէր ընդունուել: Ահա թնչ բան է ինտրիգը... Բայց Տեստէն դրանով չբաւականացաւ:

Մի անգամ, արդէն պապի սպասաւորութեան մէջ մտնելով՝ չարաճճին շարունակեց նոյն խաղը, որ իրեն այնքան լաւ յաջողուել էր: Ամենքի հետ յանդուգն էր վարում, միայն ջորու մասին ուշադիր և նախատեսող էր, և միշտ կարելի էր սլատահել նրան պալատի բակերում, ձեռքին մի բուռ գարի, կամ մի խուրձ առւոյտ, որի վարդագոյն ողկոյգները քնքշութեամբ ցնցում էր, սուրբ հօր պատշգամբին նայելով, այնպիսի մի դէմքով, որ կարծես ասելիս լինէր, «հը... ո՛ւմ համար է սա...»: Այնքան արեց, որ վերջապէս բարեմիտ պապը իրան ծերացած զգալով՝ լիովին նրան թողեց ախոռի վրայ հսկելու և ջորուն գինու սկահակը տանելու խնամքը, որի վրայ կարդինալներն այլևս չէին ծիծաղում:

Ջորուն էլ չէր ծիծաղեցնում այս տնօրինութիւնը... Հիմալիւր գինու ժամանակ նա տեսնում էր, որ իր մօտ գալիս էին միշտ հինգ՝ կամ վեց վեհարանի փոքրիկ մօնթեր, որ շուտով իրենց վերարկուներով ու ժանեակներով յարդի մէջ թաք էին կենում, յետոյ մի ըոպէ վերջ տնուշահոտութեան և շաքարի մի տաք և քաղցր հոտ լցնում էր ախոռը, և Տեստէն Վէտէն երևում էր զգուշ-ու

թեամբ, գինու սկահակը ձեռքին: Այդ ժամանակ սկսւում էր թշուառ կենդանու նահատակութիւնը:

Այս անուշահոտ գինին, որ այնքան սիրում էր նա, որ նրան տաքացնում էր, թւեր էր տալիս՝ անգթութեամբ նրա մտուրի մէջն էին դնում, որ հոտ քաշէ, յետոյ, երբ արդէն ռուսները լցւում էր այդ բուրմուռքով՝ փախիւր, քեզ տեսնեմ: Վարդի փայլով գեղեցիկ ըմպելիքը ամբողջապէս գնում էր այս անպիտանների կողորդը... Եւ դեռ եթէ ուրիշ բան չանէին բացի նրա գինին գողանալուց. բայց այս փոքրիկ մօնթերը սատանայ էին դառնում, երբ խմում էին... Մէկը նրա ականջիցն էր քաշում, միւսը պոչից, Քիքէն մէջքի վրայ էր բարձրանում, Բէլիգէն իւր գտակը փորձում էր նրա գլխին, և այս չարաճճիներից ոչ մէկը չէր մտածում, որ թլակողին մի հարուած տալով, կամ նոյն-խիւ մի աքացով քաջ կենդանին կկարողանար նրանց ուղարկել բեռնային աստղը և կամ աւելի ևս հեռու... Բայց ոչ, հանաք բան չէ պապի ջորի լինելը, ներողամտութեանց և օրհնութեանց ջորի: Այս տղայք ինչ ասես անում էին, բայց նա չէր զայրանում, նա ոխ էր սլահում միմիայն Տեստէն Վէտէի դէմ: Օրինակ, երբ զգում էր որ իւր յետևումն է նա, սմբակը քոր էր գալիս, և իրաւացի: Այս սրիկայ Տեստէն նրա գլխին

ի՞նչ տգեղ խաղ ասես չէր խաղում, շատ անգուլթ հնարագիտութիւններ ունէր նա խմելուց յետոյ...

Մի օր խելքին չփչէ նրան իւր հետ վեհա-
րանի զանգակատունը բարձրացնել, բարձր, շատ
բարձր պալատի գագաթը: Եւ ինչ որ ես ձեզ ա-
սում եմ, առօրեայել չէ, երկու հարիւր հազար
Պրովանսացիներ տեսելէն: Երեւակացե՞ք այս դրժ-
բաղդ ջորու սարսափը, երբ մի ժամ առխարխափ,
շուռմուռգալով մի օձապտոյտ սանդուխքով, չէ-
զիտեմ որքան աստիճաններ մագկցելով՝ յանկարծ
իրան գտաւ մի շլացուցիչ լուսով լուսաւորուած
տախտակամածի վրայ, և ուր իրանից հազար ոտք
ցած, նա նշմարեց բոլորովին մի ֆանտաստիքական
Աւինիօն. շուկայի խանութները կաղիւններից մեծ
չէին երևում, իրանց զօրանոցի առաջ կանգնած
պապի զինւորները կարմիր մրջիւնների էին նման-
ւում, միւս կողմից, արծաթէ մի թելի վրայ, մի
փոքրիկ մանրանդիտային կամուրջ, ուր մարդիկ
պարում էին ու պարում... Ո՛հ, խեղճ կենդանի:
Ի՞նչ յանկարծական արհաւիրք, նրա արձակած
ճչից պալատի պատուհանների բոլոր ապակիները
դողացին:

«Ի՞նչ կայ, ի՞նչ են անում նրան», աղաղակեց
բարի պապը, շտապելով պատշգամբի վրայ:

Տեստէ Վէտէն բակումն էր արդէն, լաց լի-
նելու և մագերը փետելու դէմք առած... Ո՛հ,

վեհ սուրբ հայր, այն է որ... Այն է, որ ձեր ջո-
րին... Աստուած իմ, թե՛ կլինե՞ք... Այն է, պա-
տահել, որ ձեր ջորին բարձրացել է զանգակա-
տունը...

— Մեն մենակ:

— Այո, վեհ սուրբ հայր, մեն մենակ, նայե-
ցէք, նայեցէք, նրան այնտեղ բարձրում... Տես-
նում էք, իւր ականջների ծայրը, որ շարժոււմ է...
կարծես թէ երկու ծիծեռնակներ լինին:

— Գթած Աստուած, աչքերը բարձրացնելով
ասաց պապը... Բայց զժուէլ է ուրեմն, բայց իրան
կսպանէ... Իջի՛ր, թշուառական...»:

Գրողը տանի, ուղածը հենց այդ էր, բայց
որտեղից: Սանդուխտքներով, նրա մասին հար-
կաւոր չէր մտածել, դեռ կարելի էր մի կերպ
բարձրանալ, բայց իջնելիս, հարիւր անգամ հաւա-
նական էր, որ ոտքեր կկոտրէր... Եւ խեղճ ջորին
յուսահատ և իւր ապուշ աչքերով շարունակ կը-
տուրի վրայ ման գալով՝ Տեստէ Վէտէնի մասին
էր մտածում:

«Ո՛հ, աւանդակ, եթէ ես ազատուեմ... որպիսի
սմբակի հարուած կստանաս վաղը առաւօտ:

Այս սմբակի հարուածի միտքը նրան միքիչ
սրտի հանգստութիւն էր տալիս, առանց սրան չէր
կարող ոտքի վրայ կանգնել... Վերջապէս յաջողուեց
նրան բարձրից ցած բերել, բայց մեծ դժուարու-

Թեամբ: Հարկաւորուեց բեռնաբարձ-մեքենայով—
պառգարակով, պարաններով իջեցնել: Դուք կարող-
էք երևակայել, թէ որպիսի ստորութիւն է մի
պապի ջորու համար իրան այն բարձրութիւնից
կախուած տեսնել, թաթերն ամալութեան մէջ
շարժելիս, ինչպէս մի իշամեղու թելի ծայրին:
Եւ ամբողջ Աւինիօն էր նրան դիտում:

Խեղճ կենդանին այդ անցքից յետոյ գիշերը
չքնեց: Միշտ նրան թւում էր, որ ման է գալիս
այն անիծեալ կտուրի վրայ, քաղաքի ծաղրի առար-
կայ դարձած: Յետոյ նա մտածում էր այդ գար-
շելի Տէստէ Վէդէնի և այն լու աքացու մասին,
որ նրան հասցնելու էր հետեւեալ սուաւօտ: Ո՛հ,
բարեկամներս, ի՞նչ աքացի, Պապըլօնից դրա
ծուխը պիտի տեսնէին... Սոյն ժամանակ, երբ նրան
ախոռում գեղեցիկ ընդունելութիւն անելու հա-
մար պատրաստութիւն էին անում, գիտէք ինչ էր
անում Տէստէ Վէտէն, Ռօն էր իջնում պապական
պատերազմական մի նաւի վրայ երգելով, Նապլի
արքունիքն էր գնում երիտասարդ ազնուականների
խմբի հետ, որոնց քաղաքը ամեն տարի ուղար-
կում էր Յովհաննա թագուհու մօտ, քաղաքագի-
տութեան և քաղաքավարութեան մէջ վարժուելու:
Տէստէն ազնուական չէր, բայց պապը ուզում էր
նրան վարձատրել այն խնամքների համար, որ
տարել էր իւր կենդանու վրայ, և գլխաւորապէս

այն աջակցութեան համար, որ ցոյց էր տուել ջօ-
րուն ազատելու օրը:

Հետեւեալ օրը ջօրին յուսախաբուեց, «Ո՛հ,
աւազակը մի բանից կասկածել է... մտածում էր
նա կատաղած իւր բոժոժները թափ տալով... Բայց
միւսնոյն է, գնա, չարագործ, վերադարձին կստա-
նաս քո աքացին... Ես այդ կպահեմ քեզ համար»:
Եւ նա պահեց:

Տէստէի մեկնելուց յետոյ պապի ջօրին գտաւ
իւր հանգիստ կեանքը, և նրա կեանքն առաջուտ
ընթացքն ստացաւ: Այլևս ախոռում չկային ո՛չ
Քիքէն և ո՛չ Բէլիգին: Փրանսական գինու գեղե-
ցիկ օրերն վերադարձել էին և նրանց հետ լու
տրամագրութիւնը, յետ ճաշուայ երկար քունը
և մեղմիկ պարը Աւինիօնի կաթիլից անցնելիս:
Սակայն իւր արկածից ի վեր, քաղաքում նրան
միշտ միքիչ սառնութեամբ էին նայում: Անցկե-
նալիս փսփում էին, մեծ մարդիկ գլուխը շար-
ժում էին, երեսաները ծիծաղում էին, միմեանց
զանգակատունը ցոյց տալով: Բարի պատն ինքն էլ
այնքան այլևս վստահութիւն չունէր իւր բարե-
կամի վրայ, և երբ նրա մէջքին նստած մի փոքր
ննջում էր կիւրակի օրը այգուց գալիս, միշտ այս
յետին — միտքն ունէր, այն է, «իսկ եթէ այնտեղ,
վերևում, տախտակամածի վրայ աչքս բաց անեմ»:
Ջօրին տեսնում էր այս և ցաւում առանց ոչինչ

ասելու, միմիայն երբ Տէստէ Վէտէին անունը արտասանում էին իւր առջև, նրա երկար ականջները դողում էին և, մի մեղմիկ ժպիտով իւր սրմբակները պատը սրումէր սալալատակի վրայ:

Այսպէս անցաւ եօթ տարի, այս տարիներից յետոյ Տէստէ Վէտէն վերադարձաւ Նապլի արքունիքից: Իւր ժամանակը դեռ չէր լրացել, այլ իմացել էր, որ պապի առաջին մանանեխապանը յանկարծամահ էր եղել Աւինիօնում, և որովհետև այդ տեղը նրան լաւ էր թւում, ուստի աճապարելով եկել էր կարգի մէջ ընկնելու:

Երբ այս խորամանկ Վէտէն պալատի դահլիճը մտաւ, այնքան մեծացել և լցուել էր, որ սուրբ Հայրը դժուարացաւ նրան ճանաչել: Պէտքէ ասած, որ ինքը բարի պապն էլ ծերացել էր և առանց ակնոցների չէր տեսնում:

Տէստէն չքաշուեց:

«Ինչպէս, Վեհ Սուրբ-Հայր, դուք ինձ չէք ճանաչում. .: Ես եմ, Տէստէ Վէտէն...»

— Վէտէն...

— Բայց այժմ, դուք գիտէք... Նա, որ ֆրանսիական զինի էր տանում ձեր ջորուն:

— Ո՛հ, այժմ... այժմ... լիշու՞մ եմ... Մի լաւ փոքրիկ մանկիկ, այն Տէստէ Վէտէն... Այժմ քնչ է ուզում մեզանից:

— Ո՛հ, քիչ բան, վեհ Սուրբ-Հայր... Գալիսեմ Զեզանից խնդրելու... Լաւ միտքս ընկաւ, կենդանի է դեռ ձեր ջորին, լաւ է... Ո՛հ, ինչ լաւ որ... Գալիս էի ձեզանից խնդրելու, նոր մեռնող առաջին մանանեխապանի տեղը:

— Առաջին մանանեխապան, դո՛ւ... Բայց դու շատ ջանք ես: Բայց քանի տարեկան ես:

— Քսան տարեկան երկու ամսական վեհափառ Հայրապետ, ճիշտ հինգ տարով ձեր ջորուց մեծ... Ո՛հ, Աստուած իմ, սիրուն կենդանին... Եթէ գիտենայիք ինչպէս սիրում էի այդ ջորուն... Ինչպէս, ես կարօտում էի նրան Իտալիայում... Միթէ ինձ թոյլ չպէտքէ տաք նրան տեսնել:

— Այ՛ո, որդեակ, դու նրան կտեսնես, պատասխանեց բարի պապը բոլորովին յուզուած... Եւ որովհետև դու այնքան սիրում ես այս քաջ կենդանուն, չեմ ուզում, որ դու նրանից հեռու ապրիս: Այս օրուանից ես քեզ ինձ կմօտեցնեմ առաջին մանանեխապանի պաշտօնով... Իմ կարգինալները պիտի մըթմըթան, բայց ինչիս է հարկաւոր, դրան վարժուել եմ... Վաղը, երեկոյեան ժամից յետոյ արի ինձ գտիր, կղերական խորհրդի ներկայութեամբ քո պաշտօնի շքանշանները վրադ կկախենք, և յետոյ... Ես քեզ կտանեմ ջորուն տեսնելու, և դու մեզ երկուսիս հետ այգին կգաս... Տ՛ը, Տ՛ը, դէհ, գնա...:

Որքան Տէստէ Վէտէն գոհ էր մեծ դաճիճից
դուրս գալիս, որպիսի անհամբերութեամբ սպա-
սում էր վաղուայ արարողութեան, կարիք չունիմ
ձեզ ասելու, բայց պալատում մէկը կար, որ նրա-
նից աւելի երջանիկ և աւելի անհաբեր էր, դա
ջորին էր: Տէստէնի վերադարձից մինչև հետևեալ
օրուայ երեկոյեան ժամերգութիւնը, տարօրինակ
կենդանին չդադարեց գարով փորը լցնելուց և յե-
տևի սմբակներով պատին աքացի տալուց: Նա էլ
պատրաստուում էր արարողութեանը:

Արդ, հետևեալ օրը, երբ երեկոյեան ժամը
արձակուեց՝ Տէստէ Վէտէն մուտք գործեց պապի
պալատի բակը: Բոլոր բարձրաստիճան կղերական-
ներն այնտեղ էին, կարգինալները կարօր պարե-
գոտ հագած, ստտանայի փաստաբանը՝ սև թաւ-
շեայ զգեստով, վառքի աբեղաները՝ իրանց փոքրիկ
խոյրերով, սուրբ Ագրիգօլի կառավարիչները, իշ-
խանական, մանիշակագոյն թիկնոցները, ստորին
կարգի կղերականներն էլ, պապի զինուորները —
համազգեստով, երեք ապաշխարող եղբայրութիւն-
ները, Վանդոքս լերան միայնակեցները՝ իրանց
այլանդակ կերպարանքներով և յետևից եկող զան-
գակիր փոքրիկ մօնթը, Զաղկուղ¹⁾ եղբայրները,

¹⁾ Մի տեսակ աղանդաւորներ էին, որոնք իրանք
իրանց հրապարակաւ ձաղկում էին:

մինչև մէջքը մերկ. ծաղկազգեստ լուսարարները՝
դատաւորների պարեգօտներով. բոլորը, բոլորը,
մինչև անգամ օրհնած ջուր բաժանողը, ճրագ
վառողը, հանգցնողը, միայն մի հօգի պակասում
էր... Ո՛հ, սա մի գեղեցիկ ձեռնադրութիւն էր:
Ջանգակներ, հրախաղաց փամփուշտներ, լուսա-
վառութիւններ, երաժշտութիւն և այս կատաղած
թմբկահարները, որ պար էին ածում Աւինիօնի
կամրջի վրայ:

Երբ Վէտէն ժողովի մէջը երևաց, իւր ծանրա-
բարոյութիւնը և գեղեցիկ կերպարանքը զարմանքի
մի շշուկ տարածեց այնտեղ: Սա մի վայելչագեղ
Պրովանսացի էր, բայց խարտեաշ, և գանգրածայր
մագերով և աղուամագ մօրուքով, որ կարծես թէ
ծածկուած էր իւր ոսկի քանտակոյ հօր փորագըր-
չից ընկած բարակ մետաղի տաշեղի մանրունքով:
Լուր էր պտտուում, թէ այս շէկ մօրուքի մէջ,
Յովհաննա թագուհու մասները մի քանի անգամ
խաղացել էին, և պարոն Վէտէն արգարև այն
մարդոց ամբարտաւան կերպարանքը և սնուշադիր
հայեացքն ունէր, որոնց թագուհիներ սիրել էին:
Այդ օրը, իւր ազգի պատուի համար իւր Նապո-
լեական հանգերձները փոխել էր վարդագոյն եզերք-
ներով պրովանսական մի բաճկոնի հետ, և գլխար-
կի վրայ տատանում էր Գամարգայի եգիպտա-
հաւի (ibis) մի մեծ փետուր:

Մտնելուն պէս, առաջին մանանեխապետը սիրալիբ բարեւեց և ուղղուեց դէպի վերնագաւիթը, ուր պապը նրան էր սպասում իւր պաշտօնի շքանշանները տալու համար—դեղին տասախի (buis) գդալ և քրքումի (զաֆրան) գոյն հանգերձ: Զորին սանդուխքի տակն էր, լաւ վարդարուած և պատրաստ ալգին գնալու: Երբ Վէտէն նրա մօտից անցնում էր, քաղցր ժպտաց և կանգ առաւ նրա կռնակին երկու կամ երեք մեղմ, բարեկամական հարուածներ տալու, աչքի ծայրով պապին նայելով, թէ տեսնո՞ւմ է: Լաւ դրութիւն էր: Զորին աշխույժացաւ: «Հը, առ, աւագակ, ահա, եօթ տարի է, որ քեզ համար պահումէի»: Եւ նրան մի այնպիսի սաստիկ աքացի զարկեց, այնքան սաստիկ, որ Պամպըլիւնից իսկ ծուխը տեսնուում էր, շիկագոյն ծխի մի մառախուղ, ուր թռչկոտում էր եգիպտահաւի մի փետուր, ամէն այն, ինչ որ մնում էր դժբախտ Տէստէ Վէտէնից:

Զորիների աքացիները սովորաբար այնքան շանթող չեն լինում, բայց սա պապի ջորին էր, և ապա, մտածեցէք, եօթ տարի էր, որ նրա համար պահում էր: Սրանից աւելի գեղեցիկ օրինակ չկայ կղերական ոխակալութեան համար:

II.

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՀԱՅՐ

Գ Օ Ծ Է Ր Ի Ց Բ Ի Ն

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՀԱՅՐ ԳՕՁԷՐԻ ՅՔԻՆ *)



Խմեցէք այս, դրանցիս, դուք կտեսնէք թէ
ինչքան լաւ է դա:

Եւ կաթիլ կաթիլ, մարգարիտներ հաշուող
ականվաճառի մանրակրկիտ խնամքով, Գրավըզօնի
երէցն երկու մատնաչափ, մի կանաչ, ոսկեզօծ,
տաք, շողշողուն, ընտիր հեղուկ ածեց ինձ հա-
մար... Դրանով ստոմաքսս լաւ տաքացրի:

«Սա հայր Գօշերի ցքին է, մեր Պրօվանսի
ուրախութիւնը և առողջութիւնը», ասաց ինձ
բարի մարդը յաղթական եղանակով, «այս պատ-
րաստում են ձեր ջրաղացից երկու մղոն հեռու
Պրէմօնտրէների վանքում...: Չէ որ այս արժէ
բոլոր շարտրէօզներին աշխարհիս երեսին... Եւ եթէ
գիտենայիք թէ ինչքան զուարճալի է այս ցքու
պատմութիւնը...: Աւելի լաւ է որ լսէք...»:

Այն ժամանակ, բոլորովին պարզմտօրէն, ա-
ռանց չարամտութեան, աբբան սկսեց իրիցատան

*) Նամակներ իմ ջրաղացից:

այնքան մաքուր և այնքան խաղաղ, խաչի ճանապարհի փոքրագիր պատկերներով և սիրուն ժամաշապիկների պէս զարդարուն վարագույրներով սեղանատանը, մի փոքրիկ, թեթևակի, երկբայական և անակնած պատմութիւն, Երազմի կամ Աստուծի պատմութիւնների ձևով:

Քսան տարի է, որ Պրէմոնտրէները, կամ, ինչպէս մեր Պրովանսացիները կոչում են, սպիտակ հայրերը աղքատութեան մէջ էին. եթէ նրանց այդ ժամանակուայ տունը տեսած լինէիք, այդ ձեզ մեծ վիշտ կպատճառէր:

Սեճ պարիսպը, Պակոմ աշտարակը փլջելու վրայ էին: Վանքի ամբողջ բակը ծածկուած էր խոտով, սիւնակները ճեղքուած էին, սրբերի քարէ արձանները կործանուել էին իրենց խորշերում:

Ոչ մի պատուհան կանգուն, ոչ մի դուռ հաստատուն չէր: Ռօնի հողմը փչում էր գաւիթներում, մատուռներում, ինչպէս Քամարգայում, հանգցնելով մոմերը, ջարդելով պատուհանները, թափելով օրհնած ջուրը: Բայց ամենից աւելի տխուր վիճակի մէջ էր վանքի զանգակատունը, որ լուռ էր դատարկ աղաւնանոցի պէս, և վանականները մի զանգ զնելու դրամ չունենալով՝ ստիպուած էին առաւօտեան ժամերգութեան հրաւրել նշենու փայտից շինած կոչնակներով:

Խեղճ ճերմակ վանականներ, դեռ աչքիս առջևն են, հաղորդութեան տօնի թափօրին շարքով անցնելիս, տխուր, իրենց կարկատուն կնգդաւոր վերարկուներով, գունատ, նիհար, ձմերուկով և գարի հացով սնուած և նրանց յետևից գերապատիւ աբբան, որ գալիս էր գլուխը խոնարհած և խիստ ամօթկալած արևին ցոյց տալու ոսկեթափ զաւազանը և ցեցակեր սպիտակ բրդէ խոյրը:

Եղբայրութեան մայրապետները կարեկցութիւնից թափօրի շարքերում լաց էին լինում, և կոպիտ դրօշակակիրներն իրանց մէջ, ցածր ձայնով մատնանիշ անելով խեղճ վանականներին, «տարմահաւերը (etournau) նիհարում են, երբ երոմով են ապրում»: Բանն այս է, որ դժբաղդ սպիտակ հայրերը հէնց իրենք այնտեղ էին հասել, որ մտածում էին, թէ աւելի լաւ չէին անել եթէ թուջէին աշխարհիս զանազան կողմերն և ամեն մէկն իւր կերը որոնէր:

Արդ, մի օր, երբ այս ծանր խնդիրն յուզուում էր վանականների ժողովում, աբբա հօրն իմաց տուին, որ եղբայր Գօշէրը կամենում էր, որ խորհուրդը լսէ իրեն... Ի տեղեկութիւն պիտի գիտենաք, որ այս եղբայր Գօշէրը վանքի եզնարածն էր, այսինքն նա իւր օրերը անց էր կացնում վանքի մի կամարից միւսը թափառելով, իւր առջևից քշելով երկու նիհար կովեր, որոնք խոտ էին

որոնում սալայատակների ճեղքերում: Մինչև տասն-
երկու ամարեկան հասակը անուած լինելով Դէբօ
երկրի մի խելառ պառաւի ձեռքին, որին մօրա-
քոյր Բէգօն էին անուանում, յետոյ արեղաների
մօտ ընդունուելով, խեղճ եգնարածը իւր անա-
սուններն արածացնելուց և իւր հայրմերը կարգա-
լուց ի գատ երբէք ոչինչ չէր կարողացել սովորել.
հայր մերն անգամ Պրօվանսի գաւառաբարբառով
էր ասում, որովհետև նա կարծր ուղեղ ունէր և
կապարեայ դաշոյնի պէս նուրբ միտք: Սակայն
ջերմեռանդ քրիստոնեայ էր նա, թէև մի քիչ
ցնորամիտ, քրձի մէջ գոհ, և զօրեղ համոզումով
ճգնութիւնների նուիրուած և բազուկներ ունէր...:

Երբ տեսան նրան պարզ և ապուշ, սրունդ-
ները յետ դարձրած ժողովին բարեւելով կրօնական
ժողովը մտնելիս՝ վանահայրը, կանոնիկոսները,
գանձապահը, բոլորն էլ սկսեցին ծիծաղել: Միշտ
միևնոյն ազդեցութիւնն էր գործում, երբ այս բա-
րի, ալեխառն այծի մօրուքով և փոքր-ինչ խելա-
գարի աչքերով մարդը, մի տեղ երևում էր, ուստի
եղբայր Գօշէրն էլ չվրդովուեց:

«Վերապատուելիներս, ասաց մի բարձր տոնով,
ձիթապտուղի կորիզից տէր-ողորմեան քաշելով.
շատ իրաւամբ ասել են, թէ դատարկ տակառներն
են, որ լաւ երգում են: Երևակայեցէք, իմ խեղճ
գլուխը, որ առանց այդ էլ շատ լիքը չէ, շատ

պատուելով, կարծում եմ, որ գտել եմ բոլորովին
նեղութիւնից ազատուելու մի միջոց:

«Ահա թէ ինչպէս: Դուք լաւ էք ճանաչում
հօրաքոյր Բէգօնին, այն բարի կնոջը, որ երբ ես
փոքր էի, պահում էր ինձ: (Աստուած հոգին լու-
սաւորէ, չարածձի՛ պառաւ: Նա հարբելիս շատ
տգեղ երգեր էր երգում): Այդ պիտի ասեմ ձեզ,
վերապատուելի հայրերս, որ հօրաքոյր Բէգօն իւր
կենդանութեան ժամանակ լաւ էր ճանաչում լեռ-
ների խոտերը, մի Քօրսիկացի հին սարեակից էլ
լաւ: Պէտք է ասել, նա իւր կեանքի վերջին օրե-
րում մի աննման ցքի էր սպտարաստում հինգ կամ
վեց տեսակ բուժախոտերի խառնուրդից, որ միա-
սին կերթանք փոքր Ալպերի վրայ որոնելու: Պատ-
մածը շատ տարուայ բան է, բայց կարծում եմ, որ
սուրբ Սեդուսինոսի օգնութեամբ և մեր հայր աբ-
բայի թույլտուութեամբ կկարողանամ—լաւ որոնե-
լով—այս խորհրդաւոր ցքու բաղադրութիւնը գլու-
նել: Այն ժամանակ մեզ կմնայ նրան շգերի մէջ
աճել և մի քիչ թանգ ծախել, որ միջոց կտայ
մեր միաբանութեան կամաց կամաց հարստանա-
լուն, ինչպէս որ անում են մեր տրապպեան եղ-
բայրները և Մեծ...»:

Նա խօսքը վերջացնելու ժամանակ չունեցաւ:
Վանահայրը վեր էր կացել նրա վզովը փաթաթ-
ուելու: Կանոնիկոսները նրա ձեռքերն էին բռն-

նում: Գանձապետը բոլոր միւսներից աւելի յուզուած, յարգանքով համբուրում էր նրա կնքուղի բոլորովին մաշուած եզերքը... Ապա իւրաքանչիւր ոք դարձաւ իւր տեղը խորհրդակցութիւնը շարունակելու համար, և նոյն նիստի մէջ կրօնական ժողովը վճռեց, որ կովերը եղբայր Տրազիբիւլին յանձնուին, որպէս զի հայր Գօշէրը կարողանայ ամբողջապէս նուիրուել իւր ցքի պատրաստելու գործին:

Թէ ինչպէս այս բարեմիտ եղբայրը կարողացաւ հօրաքոյր Բէգօնի բաղադրութիւնը գտնել, ինչ աշխատանքի գնով, որպիսի տքնութեամբ, պատմութիւնը այդ չէ ասում: Միայն հաւաստին սա է, որ արդէն իսկ վեց ամսից յետոյ սպիտակ հայրերի ցքին ընդհանրացած էր: Ամբողջ կոմսութեան մէջ, բոլոր Արլի աշխարհում, չկար ոչ մի գիւղ, ոչ մի համբարանոց, որ իւր մառանում եփած գինու շշերի և ձիթապտղի կարասների մէջ, չունենար մի փոքրիկ, մոյգ կաւէ սրուակ, կընքուած Պրօվանսի դրօշմանիշով, արծաթափայլ թղթէ յայտադրով (էտիքէտ), որի վրայ մի հոգեզմայլեալ վանականի պատկեր կար: Իւր ցքու հռչակի շնորհիւ Պրէմօնտրէների տունը շատ արագ հարստացաւ: Պակօմ աշտարակը վերականգնուեց: Վանահայրը մի նոր խոյր ունեցաւ, եկեղեցին՝ գեղեցիկ, զարդարուն, ապակեայ պատուհաններ և զանա-

տան նուրբ ժանեակի մէջ, զանգերի և զանգակների մի խումբ, զատիկ մի գեղեցիկ առաւօտ սկսեցին զարկուել, թնդալով և ուժգին, նուազաւոր հնչել դէպի հեռուն:

Եղբայր Գօշէրին գալով, այս խեղճ աշխարհական եղբօր մասին, որի գեղջկութիւններն այնքան զուարճացնում էին միաբանութեան, այլևս խնդիր չեղաւ վանքում: Այնուհետեւ վերապատուելի հայր Գօշէրին ճանաչեցին իբրեւ գլխի և մեծ գիտութեան տէր մի մարդու, որ կատարելապէս մեկուսացած էր ապրում վանքի այնքան մասն և բազմատեսակ զբաղմունքներից և ամբողջ օրը փակում էր իւր զտարանում, մինչդեռ երեսուն արեղայ լեռներ ոտքի տակ էին տալիս անուշահոտ խոտեր որոնելու նրա համար: Այս զտարանը, ուր ոչ ոք, մինչև իսկ վանահայրը իրաւունք չունէր մտնելու, երեսի վրայ թողնուած մի հին մատուռ էր, հէնց կանոնիկոսների պարտեզի ծայրին: Միամիտ հայրերի պարզամտութիւնը դրան մի խորհրդաւոր և զարհուրելի բան էր դարձրել, և եթէ պատահամբ մի համարձակ և հետաքրքիր արեղայիկ, մագլցելով խաղողի որթի վրայից հասնում էր մինչև դռան վարդաձև լուսամուտը, այնտեղից շուտով յետ էր դառնում հայր Գօշէրին տեսնելու սարսափից, որ իւր կախարդի մօրեւքով թեքուած էր հնոցների վրայ, խմբաբազմիկ ձեռ-

քին, շուրջը վարդագույն կաւաւաղեայ ծուռ-ճիտ ամաններ, հսկայական թորանոցներ, բիւրեղեայ խտանոցներ, բոլորը մի անհետհետ կուտակուում, որ կախարդիչ կերպով շողշողում էր պատուհանների կարմիր լոյսի մէջ: Արեւ մայր մտնելիս, երբ «Հրեշտակ Տեառն» աղօթքի գտնքը հնչում էր, այս խորհրդաւոր վայրի դուռը կամացուկ բացւում էր և վերապատուելին երեկոյեան աղօթքի համար եկեղեցի էր գնում: Պէտք էր տեսնել, ի՞նչ ընդունելութիւն էր լինում, երբ նա վանքով անցնում էր: Եղբայրները շարուում էին նրա ճանապարհի վրայ: Ասում էին, «Սուս... գաղտնիքը նրա ձեռքին է...»: Գանձապահը հետևում էր նրան և գլուխը խոնարհած խոսում էր նրա հետ... Այս բոլոր մարդահաճութիւնների մէջ հայր սուրբը հեռանում էր ճակատի քրտինքը սրբելով, իւր եռածալը, լայն եղբրքներով գլխարկը սրբելի պսակի նման դէպի յետ դրած, զուարթ դէմքով իւր շուրջը նայելով, մեծ նարինջի ծառերով բազերին, կապուտ կտուրներին, ուր շուռ ու մուռ գալիս էին նոր հաղմնացոյցներ և սպիտակութեամբ փայլող սրահի վայելչագեղ և զարդարուն սիւների մէջ վայելուչ կերպով հագնուած կանոնիկոսներին, որոնք զոյգ զոյգ, շարեշար, հանգաբար դէմքով անց էին կենում:

«Այս ամենը ինձ են պարտական», ասում էր իւր մտքում վերապատուելի հայրը, և շատ անգամ այս մտածմունքը նրան անկարծելի հպարտութեան էր տանում:

Խեղճ մարդը այդ պատճառով լաւ պատժուեց: Ահա թէ ինչպէս...:

Երևակայեցէք, մի երեկոյ, պաշտամունքի ժամանակ մի արտասովոր յուզման մէջ եկեղեցի մտաւ, կարմրատակած, շնչասպառ, վեղարը թեքուած և այնքան վրդովուած, որ օրհնած ջուրը առնելիս՝ թւերը մինչեւ արմունկը մէջը մխեց: Սկզբում կարծեցին, որ յուզմունքը ուշ գալուց էր առաջացել, բայց երբ տեսան փոխանակ մայր-սեղանին գլուխ տալու նուագարանին և բեմերին է խոր գլուխ տալիս, քամու արագութեամբ եկեղեցու միջով անցնելը, իւր աթոռը գտնելու համար հինգ րոպէ դասում թափառելը, լետոյ մի անգամից նստելը, ասուշ դէմքով ժպտալով աջ ձախ ծուռելը՝ զարմանքի մի քչփչոց անցաւ երեք ներքին զաւիթներին մէջ: Փսիսում էին դասից դաս, «Ի՞նչ է եղել մեր Հայր Գօշերին... Ի՞նչ է եղել մեր Հայր Գօշերին...»: Երկու անգամ վանահայրը «Համբերութիւն Աստուած», լուռութիւն հրամայելու համար, իւր գաւազանը սալայատակին զարկաւ: Այնտեղ, դասի խորքում սաղմոսասացութիւնները շարունակուում էին, բայց պատասխաններն ուշանում էին:

Յանկարծ (av verum)-ի մէջ տեղում, ահա մեր հայր Գօշերը պառկեց աթոռի մէջ և մի խորխտ ձայնով սփսեց երգել

Պարիզում մի սպիտակ հայր կայ

Պատատէն, պատատուն, տարաբէն,

տարաբուն և այլն:

Ընդհանուր տարակուսանք տիրեց: Բոլորը վերկացած աղաղակում էին, «ծարէք զբան... այսահար է»: Կոնոնիկոսներն երեսները խաչակնքեցին: Սրբազանի գաւազանը սկսաւ շարժակոծել... Բայց հայր Գօշերը ոչինչ չէ տեսնում, ոչինչ չէ լսում, և երկու ուժեղ արեղաներ ստիպուեցին նրան քաշ տալ դասի փոքր դռնով, որ իբրեւ մի դեալլուկ կուռում էր և շարունակում էր աւելի գեղեցիկ կերպով իւր պատատէն և տարաբունը:

Հետեւեալ օրը, լուսածագին թշուառականը վանահօր աղօթարանում ծնկաչոք, արտասուքի գետ թափելով՝ խոստովանում էր, «Յքին էր Սըրբազան, ցքին էր, որ ինձ յանկարծակիի բերեց», կուրծքը ծեծելով՝ ասում էր նա: Եւ նրան այնքան զեղջի եկած, այնքան ստրջացած տեսնելով՝ բարի վանահայրը ինքն իսկ սաստիկ յուզուեցաւ:

— Ոչինչ, ոչինչ հայր Գօշեր, հանդարտուեցէք, այս բոլորը կչորանայ ինչպէս ցօղն արևի տակին... Բացի դրանից խայտառակութիւնն էլ այնքան մեծ չէր, ինչպէս դուք կարծում էք: Միայն

երգը, որ երգւում էր, մի փոքր... հըմ, հըմ... Վերջապէս պետք է յուսալ, որ նորընծաներ լսած չեն լինի այդ: Այժմ, տեսնենք, ասացէք ինձ, ի՞նչպէս պատահեց ձեզ այս բանը... Յքին փորձելիս էր, այնպէս չէ: Դուք շատ ծանր ձեռք ունեցած կլինէք... այո՛, այո՛, հասկանում եմ... Վառօղի հնարող եղբայր Շվարցի պէս է եղել, դուք ձեր գիւտին զոհ էք եղել... Ասացէք ինձ, բարեկամ, շատ անհրաժեշտ է, որ դուք հէնց ձեր վրայ փորձէք այս սոսկալի ցքին:

— Դժբաղդաբար այո՛, սրբազան, փորձիչ գործիքը լաւ ցօյց է տալիս ինձ ալքօջօլի զօրութիւնը և աստիճանը, բայց կատարելութիւնը փորձելու համար աւելի լեզուիս եմ վստահանում:

— Ահ, շատ լաւ... մի փոքր էլ լսեցէք, ձեզ ասեմ... Երբ դուք այսպէս կարիքից ստիպուած ցքու համը ճաշակում էք, լաւ է թւում ձեզ, դրանով հաճոյք զգում էք:

— Աւաղ, այո՛, Սրբազան տէր, պատասխանեց թշուառ հայր սուրբը բոլորովին կարմրատակած... Ահա երկու երեկոյ է, որ ես նրա մէջ գտնում եմ մի յատուկ անուշահոտութիւն: Անշուշտ սատանան է ինձ այս վատ խաղը խողացողը: Նոյնպէս վճռել եմ այսուհետեւ միայն փորձիչ գործիքը գործածել: Շատ հարկաւորս է, եթէ խմիչքը բաւական ընտիր, բաւական շողշողուն չի լինի...:

— Զգուշացէք, ընդմիջեց նրան վանահայրը աշխուժութեամբ: Զպէտք է առիթ տալ գնդներէ գժգոհութեանը: Ահա նախապէս իմաց եմ անում ձեզ, այժմ ձեր անելիքն այն է, որ զգոյշ լինէք... Տեսնենք, ո՞րքան է հարկաւոր ձեզ փորձելու համար... Տասնհինգ կամ քսան կաթիլ, այդպէս չէ... Ասենք քսան կաթիլ լինի: Սատանան շատ խորամանկ պիտի լինի, որ քսան կաթիլով ձեզ բռնի... Դարձեալ, բոլոր դիպուածների առաջն առնելու համար, ես ձեզ աղաչում եմ սրանից յետոյ եկեղեցի գալ: Երեկոյեան ժամը զտարանում կասէք... Այժմ գնացէք խաղաղութեամբ, իմ վերապատուելիս և մանաւանդ... Լաւ հաշուեցէք ձեր կաթիլները:

Աւաղ, խեղճ վերապատուելին շատ էլ լաւ էր հաշուում իւր կաթիլները: Դեւ նրան բռնել էր, այլևս բաց չէր թողնում:

Զտարանն էր միայն, որ լսում էր արտասովոր աղօթքները: Յերեկով ամեն ինչ լաւ էր անցնում: Հայր Սուրբը բաւական հանգաւոր էր, պատրաստում էր իւր կրակարանները, խտանոցները, ընտրում էր խնամքով իւր խոտերը— Պրովանսի բոլոր նուրբ, մոխրագոյն, ծոպաւոր, արևից և անուշահոտութիւնից չորացած խոտերը: Բայց երեկոյեան, երբ բոլժախոտերը լուծւում էին և ցքին սառչում էր կարմիր, պղնձէ մեծ աւազանի մէջ, խեղճ մարդու մարտիրոսութիւնը սկսւում էր: «Տասնեօթ... տասն-

ութ... տասնինն... քսան...», կաթիլներն եղեգից ընկնում էին կարմրագոյն սկաւառակի մէջ: Այդ քսանը հայրը կուլ էր տալիս միանգամից, գրեթէ առանց բաւականութիւն ստանալու: Նրան քսան- և մէկերրորդի ցանկութիւնն էր գալիս: Ո՛հ, այս քսան և մէկերրորդ կաթիլը... Այն ժամանակ փորձութիւնից խոյս տալու համար, գնում ծուկն էր չոքում իւր գործարանի ծայրում և խորասուզւում էր հայրմերենքի մէջ: Բայց այդ դեռ տաք խմիչքից անուշահոտութեամբ լի մի թեթեւ շոգի էր բարձրանում, որ նրա շուրջը պտտւում էր և կամայ ակամայ նրան դէպի աւազաններն էր քաշում... Խմիչքը կանաչ ոսկեզօծ գոյն ունէր... Շրթունքները բաց, թեքուած, հայրը իւր եղեգով նրան խառնում էր շատ մեղմ կերպով և զմրուխտեալ ալիքից շարժուող փոքրիկ շողշողուն շիւղերի մէջ, նրան թւում էր, թէ հօրաքոյր Բեգօնի չարալից աչքերն է տեսնում, որ ծիծաղում էին և բոցավառւում նրան նայելով. դէհ, մի կաթիլ էլ: Եւ կաթիլ առ կաթիլ թշուառականը վերջացնում էր մինչև բերանը լիք սկաւառակը: Այն ժամանակ ուժասպառ ընկնում էր մի մեծ բազկաթռուի մէջ և մարմինը լքուած, աչքերը կիսովին փակ, մեղքի համն առնում էր քիչ քիչ, իւր մէջ ցած, մի զարմանալի խղճահարութեամբ ասելով. «Ո՛հ, ես ինձ դատապարտում եմ... Դատապարտում եմ...

Սարսափելին այն էր, որ այս սատանայական ցքում մէջ, չգիտեմ ինչ կախարդութիւնով, նա գտնում էր հօրաքոյր Բէգօնի բոլոր վատ երգերը. «Երկու փոքր սանամայրեր են, որ մի կոչունք են ուզում սարքել... Կամ պարոն Անդրէի հովուհին անտառ է գնում միայնակ և միշտ սպիտակ հայրերի համբաւաւոր պատատէն...»: Երեւակայեցէք, ինչ շփոթութիւն էր ծագում, երբ իւր խցի հարեանները նրան չարամտութեամբ ասում էին. «Հը, հը, հայր Գօշէր, դուք երէկ երեկոյեան քնելիս լաւ կոնծած էիք: Այն ժամանակ սկսում էին արտասուէքներ, յուսահատութիւններ, ծոմապահութիւն, քուրձ և ճգնութիւն: Բայց ամեն ինչ անզօր էր ցքու դէի դէմ, և բոլոր երեկոները միևնոյն ժամին նոյն դրութիւնը վերսկսում էր:

Այդ միջոցին, անձրևի պէս, իբրև մի օրհնութիւն միաբանութեան վրայ պատուէրներ էին տեղում: Այդ պատուէրները գալիս էին Նիմից, Էքսից, Ավինիօնից, Մարսէլից... Օրէցօր վանքը մի պզտիկ գործարանի կերպարանք էր ստանում: Կային բեռ կապող եղբայրներ, համարներ փակցնող եղբայրներ. մի քանիսը գրագրութիւններ էին աւնում, այլք ցած սալերով բեռներ էին փոխադրում: Աստծու պաշտամունքը բաւական կորցնում էր իւր ծէսերից, բայց երկրի աղքատները ոչինչ չէին կորցնում, հաւատացնում եմ...

Արդ, մի գեղեցիկ Կիրակի առաւօտ, երբ վանքի գանձապահն ամենայն եռանդով կարգում էր տարուայ վերջի հաշուեկշիռը և կանոնիկոսները նրան խում էին բոցավառուած աչքերով և ժպիտը շրթունքներին՝ ահա հայր Գօշէրը ներս է պրծնում ժողովի մէջ աղաղակելով. «Վերջացած է... Այլևս չեմ անում... Տուէք ինձ իմ կովերը»: Ի՞նչ կայ, հայր Գօշէր», հարցրեց վանահայրը, որ հասկանում էր մի փոքր բանի էութիւնը:

— Ի՞նչ կայ, սրբազան... Այս կայ, որ յաւիտենական բոցերի և երկժանու հարուածներին պատրաստուելու վրայ եմ... Այս կայ, որ ես խրմում եմ, որ ես խմում եմ, որպէս մի թշուառական:

— Բայց ես ձեզ ասել էի, որ հաշուէիք կաթիլները:

— Ո՛հ, ճիշտէ, կաթիլներս հաշուել, այժմ սկաւառակներով պէտքէ հաշուել... Այո՛, իմ վերապատուելիներս, ես այդ տեղն եմ հասել: Երեք սրուակ ամեն երեկոյ... հասկանում էք, որ այսպէս չէ կարող շարունակուել... Ցբին շինել տուէք, ում ձեռքով որ ուզում էք... Աստծու կրակն ինձ այրէ, եթէ ես էլ խառնուեմ:

Ընթերցումը դադարեց:

«Բայց թշուառական, դուք մեզ կանանկացնէք», գոռում էր գանձապահն, իւր մեծ գիրքը շարժելով:

— Կգերադասէք, որ ես դժոխքի բաժին՝
դառնամ...

Այդ ժամանակ վանահայրը վերկացաւ:

«Վերապատուելի հարք, ասաց նա մեկնելով
իւր գեղեցիկ սպիտակ ձեռքը, ուր փայլում էր
հոգեւորական մատանին, կայ միջոց բոլորը կարգա-
դրելու... Երեկոյեան է. այնպէս չէ, սիրելի որդեակս,
որ դուք քեզ փորձում է:

— Այո, Սրբազան աբբա հայր, կանոնաւոր
կերպով բոլոր երեկոները... Նոյն իսկ այժմ, երբ
տեսնում եմ գիշերը վրայ է հասնում, հեռի ձեր
յարգութիւնից, ինչպէս Քապիտուլի էշը համետի
բերելը տեսնելիս՝ քրտինքի մէջ կորչում եմ:

— Երբ այդպէս է, ապահով եղէք... այսու-
հետեւ բոլոր երեկոները, ժամ ասելիս քեզ համար
սուրբ Օգոստինոսի աղօթքը կկարդանք, որ տալիս
է կատարեալ թողութիւն... Դրանից յետոյ էլ որ
պատահի, դուք ապահով կլինէք... Երբ մեղք է
գործւում, արձակում կլինի:

— Ո՛հ, լաւ ուրեմն, շնորհակալութիւն, Սրբ-
ազան տէր: Եւ առանց այլևս հարցնելու, ար-
տույտի թեթեւութեամբ դարձաւ նա իւր մզիչ գոր-
ծիքների մօտ:

Սրբաբա, այդ ընկերից սկսած ամեն երեկոյ,
հանգստեան աղօթքը վերջացնելուց յետոյ, ժա-
մարարը ասում էր. «Աղօթենք մեր խեղճ հայր

Գօշերի համար, որ իւր հոգին զոհում է միաբա-
նութեան շահերին... Տէրողորմեա՛: Եւ երբ այս
սպիտակ քօղերի վրայ, գաւիթների ստուերների
մէջ ծունկի եկած, ձիւնի վրայ փռոց թեթեւ, սառն
քամու նման դողդոջիւն ձայնով աղօթք էր կա-
տարւում՝ այնտեղ, վանքի ծայրին, զտարանի բոցա-
վառուած ապակիների յետեւից լսում էր հայր
Գօշերի ձայնը, որ մէկ գլուխ երգում էր:

Պարիզում մի սպիտակ հայր կայ
Լայ լայ լամ, տրայ լայ լամ,
Պարիզում մի սպիտակ հայր կայ,
Որ պար է ածում ճանդկիկներին,
Տրին, տրին, տրին, մի պարտիզում
Որ պար է ածում...

...Այստեղ բարի երէցը սարսափահար կանգ
առաւ. «Աստուած իմ, եթէ իմ ծխականներս ձայնս
լսէին»:





ԳԻՆՆ Է 10 Գ.

1957

20 13

